

KÖK DEĞERLER AÇISINDAN HACI BEKTAŞ VELİ'NİN ESERLERİ*

Works of Haci Bektash Veli in terms of Core Values

Fatma Süreyya KURTOĞLU**

Öz

İnsanlık tarihi boyunca tüm din, dil ve ırklara mensup insan ve toplumlar için kendilerine özgü birtakım değerler algısı ve bunun üzerine inşa ettiği değerler sistemi söz konusu olmuştur. Aynı zamanda kişi ve toplumların duyarlılıkları olarak değerlendirilen değerlerin bir kısmı millî özellikler taşıyan önemli bir kısmı da evrensel mahiyettedir.

Son zamanlarda dünyada birtakım olumsuz duygu ve düşüncelerin yaygınlık kazandığı görülmekte; birey giderek ön plana çıkarken toplumsal dinamiklerin etkisi önemli ölçüde azalmaktadır. Mutsuzluk, sahip olunanlarla yetinmeme, kendisinden farklı olana karşı tahammülsüzlük vs. dünyanın ortak sorunu hâlini almaktadır. Maddî bakımdan gelişen insanların manevî yönden bazı huzursuzluklar yaşamaması, toplumları bu huzursuzlukların nasıl giderilebileceğine dair çözüm önerileri aramaya itmiştir. Bu bağlamda benzer sorunlarla yüz yüze gelen tüm ülkeler bir çözüm olabileceği düşüncesiyle geçmişlerinde var olan millî değerleriyle farklı kültürler arasında müştereklik arz eden kimi evrensel değerleri kendi fertlerine kazandırma gayretine girişmişlerdir.

Bu değerlerin kazandırılabilmesi en önemli mekân ve vasıta olduğu düşünülen okullarda hiç değilse bu değerlerle ilgili temelleri atabilmek için öğrencilerde kazandırılması hedeflenen “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik” gibi millî ve evrensel yönleri olan bazı kök değerler tespit edilerek tüm ders öğretim programlarına dâhil edilmiştir.

Ahmet Yesevî geleneğinden taşıdığı düşünceleri yaymak için 13. yüzyılda Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş Veli'nin eserlerinin ihtiva ettiği mesajlar ile ders öğretim programlarında yer alan kök değerler büyük oranda örtüşmektedir. Bu düşünceden hareketle çalışmada, Hacı Bektaş Veli'nin eserleri kök değerler açısından incelenmiştir. Doküman incelemesi yöntemiyle yapılan çalışmanın sonucunda, programda kök değer olarak yer alan pek çok hususun incelenen eserlerde de bulunduğu ortaya çıkmıştır. Hacı Bektaş Veli'nin eserlerinden kök değerlerle ilişkili olduğu düşünülen kısımlardan zaman zaman aynen alıntılar yapılarak oluşturulan bulgular kısmından yola çıkarak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk dili edebiyatı ders öğretim programı, değer öğretimi, kök değer, Hacı Bektaş Veli.

Abstract

Through the history, there has always been a perception of a set of values and a value system built on this perception for people and societies of all religions and languages. Although, a part of the values which can be labelled as societies' sensitivities has national characteristics, another part has universal characteristics. Recently, it has been seen that some feelings and thoughts have become widespread; the individual has gradually become more important and the effects of social dynamics have considerably decreased all over the world. Such problems as unhappiness, not being satisfied with what one possesses, and intolerance towards the different have become the world's common problems. Since people who have developed financially have moral uneasiness, societies have had the need to seek solutions to overcome this uneasiness. In this context, all countries facing similar problems

*Makalenin Geliş Tarihi: 19.12.2018, Kabul Tarihi: 12.02.2019. DOI: 10.31624/tkbbvd.2019.34

**Dr. Gazi Üniversitesi, fskurtoğlu@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-2914-4193

have made an effort to make their individuals acquire some universal values which are common both in their nations' past and in different cultures as an idea to solve this problem. In schools, considered as the most important place and mean to foster these values, some core values that have both national and universal aspects such as "justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism and helpfulness" have been determined and included into teaching programs in order to establish the fundamentals related to these values. Core values in course programs and the messages in the works of Hacı Bektaş Velî, who came to Anatolia in the 13th century in order to spread the ideas of Ahmet Yesevî tradition, overlap considerably. In the light of this thought, we have studied the works of Hacı Bektaş Velî in terms of core values in the study. Document review method was used in this study. It was found that most points that exist in the program as core values also existed in the works that were reviewed. Recommendations were made after findings part which was formed by exact quoting from the parts considered as in relation to the root values in the works of Hacı Bektaş Velî.

Keywords: Turkish language and literature course teaching program, value teaching, core value, Hacı Bektaş Velî.

1. Giriş

Sosyolojik açıdan "kişiye ve gruba yararlı, kişi ve grup için istenilir, kişi veya grup tarafından beğenilen her şey"i (Aydın, 2011: 39) ifade eden değer, bir milletin sahip olduğu sosyal, kültürel, bilimsel vs. değerleri de barındıran maddi ve manevi öğelerin bütünüdür (TDK, 2011: 607). Bu kavram, her toplumun sahip veya bağlı olduğu kültürünü meydana getiren inanışlar, fikirler ve normlar olarak da tanımlanmış ve bu tanımlamanın içine teknik, sanat, bilgi, ahlak, din, hukuk, dil ve iktisat gibi değerlerin de girebileceğinden söz edilmiştir (Kılcan, 2016b: 85).

Değerler aynı zamanda, "bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahî kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetler" (Çelikkaya, 1996: 168) ile "kişinin kendi davranışlarını içerisinde bulunduğu toplumun ve bireylerin yararına düzenleyebilmesini, iyi ve doğru olana ulaşması için düşüncelerini ve davranışlarını kontrol edebilmesini sağlayan vicdani ölçütler" (Kapkın vd., 2018: 185) dir.

Fert, mensup olduğu toplumun geçmişinden tevarüs ettiği gelenek ve görenekler veya evrensel yaklaşımlarla birtakım normları edinir ve hayatını bunlarla sürdürür. Bunlardan ferdin mensubu olduğu millete göre aldığı hiza o toplumun millî değerlerini; evrensel bakış açısına uygun olarak aldığı hiza ise evrensel değerlerini oluşturur (Tural, 1992: 29-30).

İnsanlık tarihi boyunca tüm din, dil ve ırklarda her insan ve toplumun kendine özgü birtakım değerler algısı ve bunun üzerine inşa ettiği değerler sistemi söz konusu olmuştur. Değerler, milletleri diğerlerinden ayıran ve millî özellikler taşıyan bir sistemdir. Bunlar, aynı zamanda fertlerin karşılaştığı herhangi bir olay ve durum karşısındaki millî duyarlılıklarıdır (Kurtoğlu, 2017: 102). Bu duyarlılıklar bireyce benimsenir, toplum tarafından onaylanır, topluma ait diğer değerlerle de tutarlılık içerisindedir (Bybee ve Sund 1990'dan aktaran, Güven, 2014: 226). Değerleri genel olarak toplumsal ve bireysel olarak tasnif edebiliriz. Toplumsal değerler sayesinde bireyler ortak davranışlar sergiler ve bu sayede toplumsal çatışmalar azaltılarak toplumun de-

vamlılığı sağlanmış olur. Bireysel değerler ise bireyin kişilik ve karakter gelişiminde rol oynarlar (Güven, 2014: 226).

Değerler üzerine yapılan tasnif denemelerinden en çok kabul görenlerinden biri, Spranger (1928) tarafından yapılmıştır. Bu tasnife göre değerler, bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dinî olmak üzere altı gruba ayrılmıştır. Bu sınıflama daha sonra Allport, Vernon ve Lindzey (1951) tarafından ölçüğe dönüştürülmüştür (Akbaş, 2004: 55-56). Güngör ise bunlara, dürüstlük, doğruluk, hoşgörülülük ve yardımseverlik gibi ahlaki değeri ilave etmiştir (Güven, 2014: 227).

Felsefe ilmiyle uğraşanlar ise değerlerin sınıflandırılmalarında farklı bir yol izlemişler ve değerleri öznel ve nesnel bakış açılarını dikkate alarak, “hazcı (hedonist) değerler (olumlu: haz; olumsuz: acı), bilişsel değerler veya bilgi değerleri (olumlu: doğru; olumsuz: yanlış), ahlâkî değerler (olumlu: iyi; olumsuz: kötü), estetik değerler (olumlu: güzel; olumsuz: çirkin), dinsel değerler (olumlu: sevap; olumsuz: günah)” olarak tasnif etmişlerdir (Özensel, 2003: 218).

Her toplum, bir yandan dünyada kültürel ve siyasi açıdan kalıcı olabilmek, diğer yandan da evrensel kültüre katkı sağlayabilmek düşüncesiyle sahip olduğu millî değerlerini gelecek nesillere aktarma ihtiyacı içerisinde. “Sahip olunan değerler, bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerlerin farkına varması, gerekli değerleri kazanması, yeni değerler benimsemesi; bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları hâline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir.” (Yaman, 2014: 18). Değerlerin yeni nesillere aktarılması geçmişte çoğunlukla ebeveynler ve yakın çevre tarafından sağlanabilirken, kültürler arası iletişim ve etkileşimin hızla arttığı günümüzde artık bu yolla gerçekleştirilmesi çok zor olmaya başlamıştır. Neredeyse hayat boyu sürmesi gereken değer kazanma/kazandırma eğitimi, değişen aile yapıları ve farklı kültürlerin etkisine açık hayatlar dolayısıyla daha da zorlaşmıştır.

Değer kazanma ve kazandırma eğitiminin nasıl yapılacağına dair başlangıçta Avrupa ve Amerika’da yapılan çalışmalar tüm dünyayla birlikte Türkiye’de de akis bulmuş; değerleri tespit etme, yayma ve bu yolla sosyal kontrolü sağlama çalışmaları son zamanlarda ülkemizde de önem kazanmış ve konuyla ilgili pek çok araştırma (Akbaş, 2004; Yazıcı, 2006; Yaman, 2014; Çoban, 2016; Kılcan, 2016; Kılcan, 2016b; Kılcan, 2013; Kurtoğlu, 2017; Kapkın vd. 2018, vs.) yapılmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı da fertlere kazandırılması hedeflenen değerleri ilk ve orta öğretimde verilen derslerin müfredatlarına serpiştirmiş ve değerlerin bu dersler ve üniteleri yardımıyla yeni nesillere aktarılması hedeflenmiştir (Kurtoğlu 2017: 104). Daha önceki uygulamada derslere göre değerler tespit edilmesi, kazandırılması gereken değerlerin istenildiği ölçüde ve nitelikte sağlanamamasına; uygulamadaki farklılıklar da bu hususta bir kargaşaya sebebiyet vermekteydi. Uygulamada yaşanan bu sıkıntıların bir ölçüde bertaraf edilebilmesi ve ders öğretim programları arasında

birliktelik sağlanabilmesi düşüncesiyle ders farkı gözetilmeksizin bütün ders öğretim programlarında ortak olmak üzere bazı kök değerler tespit edilmiştir.

Ortaöğretimden geçen tüm öğrencilere millî, manevî, ahlaki, kültürel ve evrensel değerleri, Türk edebiyatına ait eserler aracılığıyla kazandırmayı (TDEDÖP, 2018: 12) amaçlayan güncel Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programında da eğitim sisteminin sadece akademik başarıyı önceleyen, önceden belirlenmiş kimi bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı olmadığı özellikle belirtilerek eğitim sisteminin asli görevinin temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek, yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmek olduğu vurgulanmıştır (TDEDÖP, 2018: 5-6).

Millî Eğitim Bakanlığı, evrensel ve millî bazı değerleri yeni nesillere kazandırmak ve “Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevî değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak” (TDEDÖP, 2018: 5) düşüncesiyle oluşturduğu ders öğretim programlarında bu hedeflere yer vermekle yetinmemiş, değerler eğitimi konusunun okullarda ayrıca bir dizi faaliyetle ele alınması yolunu benimsemiştir. Bir genelgeyle küreselleşen dünyada yaşanan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel pek çok gelişmenin zaman zaman toplum hayatını tehdit ettiği hatırlatılarak, birey ve toplumu olumsuzluklardan korumak için birtakım millî ve evrensel değerlere ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiş ve Bakanlığa bağlı tüm resmî ve özel örgün eğitim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin bu husustaki yeterliliklerinin artırılması ve bunların davranışlara yansımaları hedeflenmiş; genelge ekinde de “Değer Eğitimine Yönelik Etkinlik Örnekleri” listesi oluşturulmuştur (Genelge, 2010/53).

Öğretim programlarında adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik gibi kök değerler belirlenmiş, bu değerlerin öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacağı belirtilmiştir (TDEDÖP, 2018: 6).

Değerler eğitiminin okullarda uygulanmasında farklı yaklaşımlarından söz etmek mümkündür. Bu yaklaşımların kendilerine has felsefi ve siyasi temelleriyle birlikte, kendilerine ait eğitimsel bir uygulama planı da vardır. Bu eğitimsel uygulamalarda, öğrenciye kazandırılmak istenen değerler eğitim faaliyetleri, bazen telkin yaklaşımı ile bazen de ahlaki muhakeme yaklaşımı, değer açıklama yaklaşımı, değer analizi yaklaşımı ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı temel alınarak yapıldığı söylenebilir (Akbaş, 2004; Akbaş, 2005; Veugelers, 2000; Kılcan 2016b: 84; Tahiroğlu ve Çetin, 2015).

Genel olarak dünyada bireyin ön planda olduğu, toplumsal dinamiklerin etkisini önemli ölçüde kaybettiği gözlemlenmektedir. İnsanlardaki mutsuzluk; sahip olunanlarla yetinmeme, tatminsizlik; farklı olana tahammülsüzlük vs. tüm toplumların ortak sorunu hâlini almaktadır. Farklı kültürel yapılarla temasın kolaylaştığı günümüzde bireyin kendi toplumuna ait değerlerle tanışıklığı zayıflamakta, insanların akademik ve maddi başarıları her şeyin üzerinde tutulmaktadır. Netice itibariyle akademik ve maddi açılardan az çok başarıyı yakalayan birey, toplumsal paylaşımlardan uzak, ilişkilerinde benmerkezci ve pragmatist bir tavır içerisinde olduğunun farkına bile varamamaktadır.

Dünyada son zamanlarda yaşanan pek çok olumlu gelişmeye rağmen tüm toplumlarda yaşanan huzursuzlukların önüne bir türlü geçilememektedir. Maddî bakımdan gelişen insanların manevî yönden bazı huzursuzluklar yaşamaması, devletleri bu huzursuzlukların nasıl giderilebileceğine dair çözüm önerileri aramaya itmektir. Bu bağlamda bu sorunlarla yüz yüze gelen tüm ülkeler bunun için çözüm arayışına girmişler ve bunun için fertlerine geçmişlerinde var olan millî değerler ile kültürler arasında müştereklik arz eden kimi evrensel değerleri kazandırma gayretine girişmişlerdir. Bu değerlerin kazandırılabilmesi en önemli mekân ve vasıta olduğu düşünülen okullarda hiç değilse bu değerlerle ilgili temelleri atabilmek için ders öğretim programlarına kazandırılması hedeflenen kök değerler konulmuştur. Bunu sağlayabilmek için tüm dersler aracı kılınmış ve ayırım yapılmaksızın bütün ders programlarında bu değerlerin kazandırılması hedeflenmiştir. Ders öğretim programlarında en geç orta-öğretim sonunda kazandırılması amaçlanan “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik“ gibi millî ve evrensel değerlerin sağlıklı bir toplum oluşturabilmek için ne kadar önemli olduğu şüphe götürmez bir gerçektir.

Burada bunların nasıl kazandırılabilmesi sorusuyla karşılaşmıştır. Türk kültürü bu değerlerin kazandırılmasında oldukça tecrübeli ve pek çok imkâna sahiptir. Bilhassa ilk yazılı metinlerinden itibaren nasihat edebiyatına dair metinleri ve uygulamaları bulunan Türk kültüründe etki alanı sadece kendi yaşadığı çevreyle sınırlı olmayan pek çok isim ve eser söz konusudur. Bu gerçekten hareketle Türk kültür ve edebiyatının millî ve evrensel değerleri ihtiva eden eserlerinden yararlanmak önemli bir avantaj sağlayacaktır. Türk kültür ve edebiyatının ilk metinlerinden başlayarak yapılacak birtakım seçmelerin günümüz gençliğine okutulması, buralarda dile getirilen değerlerin kazandırılması millî ve evrensel manada önemli müspet neticeler doğuracaktır. Bu hususta başvurulabilecek kaynaklardan birisi de Türk tasavvuf hayatının önemli figürlerinden birisi olan ve etkileri günümüze kadar ulaşan Hacı Bektaş Velî ile eserleridir.

Düşüncelerinin temeli Pîr-i Türkîstân Hoca Ahmet Yesevî'nin şahsında gelişen Türk tasavvuf geleneğine dayanan (Çetin, 2015: 60) ve 13. yüzyılda Sulucakarahöyük (Hacıbektaş)'te kurduğu dergâhında kendisine müracaat eden öğrencilerini eğiten, onların öncelikle iyi bir Müslüman ve iyi bir insan olabilmeleri için gayret sarf

eden Hacı Bektaş Velî eserleriyle öğrencilerinin ve genel olarak Türk toplumunun aydınlanmasına katkılar sunmuştur.

Hacı Bektaş Velî 1207-1271 yılları arasında yaşamış tarihî bir şahsiyettir. Ancak tarihî kaynaklarda Hacı Bektaş'ın ailesi, çocukluğu ve yetişmesi ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır. Onun hakkında bilinenler menkıbevi hayat hikâyesi olan *Velâyet-nâme* ile Elvan Çelebi'nin *Menâkıbu'l-Kudsîyye* (Eflâkî 1959) ve Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbu'l-ârifîn* (Erünsal, İsmail E. ve Ocak, A. Yaşar 1984) adlı eserlerinden elde edilen bilgilerden ibarettir (Ocak, 1996: 455). Horasan'ın Nişabur şehrinde doğmuş, orada yetişmiş, daha sonra Anadolu'ya gelmiştir. Arapça bilmesi, İslâmî ana kaynaklara vukufiyeti, Anadolu ve Anadolu dışına taşan tesirleri onun ciddi bir eğitim aldığı'nın işaretleridir (Duran, 2014).

Hacı Bektaş Velî'nin dinî ve tasavvufi muhtevalı pek çok eseri vardır. Bunlardan en tanınmış *Makâlât*'tır. Aslı Arapça olan ve tasavvufi konularda yazılmış müstakil risalelerden oluşan eser, klasik tertibe uygun olarak besmele, hamdele, salvele ile başlamaktadır. Eserde çeşitli konuları ele alan on bir bab bulunmaktadır. Amaca uygun olarak didaktik ve akıcı bir üslupla kaleme alınan eserde zor anlaşılacak konular, sohbet havasında ve somut örneklerle daha anlaşılır hâle getirilmiştir. İslam itikad, ibadet ve ahlakına ait hususlar ayet ve hadislerle desteklenerek ferdî ve içtimai ahlaka ait unsurlar ortaya konulmuştur. Pek çok dinî ve tasavvufi meselenin oldukça geniş biçimde ele alındığı bu eserin en önemli özelliği, Hacı Bektaş'ın fikirlerinin tespitinde kullanılacak asıl kaynak hüviyeti taşıyor olmasıdır. (Duran, 2014).

Bir başka eseri *Besmele Tefsiri*'nde ise besmelenin faziletleri anlatılmaktadır. Bu eserde Allah, Rahmân ve Rahîm adları üzerinde durularak her işe “Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm” ile başlamanın fazilet ve yararlarından bahsedilmiş, Allah'ın lütfu, ihsanı, bağışlayıcılığı ve cömertliği gibi konular insanlar arası ilişkilerde de aynı temalar üzerine oturtulmuştur. Bu risale de diğer tasavvufi eserlerde olduğu gibi insanların ruh dünyasını imar eden kıymetli bir eserdir. (Duran, 2010: 205-207).

Fatiha Tefsiri'nde Fatiha Suresi, kelime kelime açıklanmış, Fatiha okumanın faydaları ve faziletleri çeşitli kıssa ve ayetlerle desteklenerek yorumlanmıştır. (Altınok, 2010a: 171).

Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, didaktik bir üslupla ve soru cevap şeklinde Farsça olarak kaleme alınmıştır. Diğer eserlerinde olduğu gibi insanın kendini arındırması, dervişin yapması gerekenler, Allah'a ulaşmanın yolları, velinin hâlleri, nefsin makamları gibi çeşitli dinî ve tasavvufi meseleler ayet, hadis ve Geylanî, Yesevî, Tüsterî, Kuşeyrî gibi İslam büyüklerinin sözleri delil gösterilerek izah edilmiştir (Duran, 2014).

Farsça kaleme alınan *Kitâbu'l-Fevâid* de dinî ve tasavvufi konuların ele alındığı didaktik bir eserdir. Makâlâtla olan büyük benzerliği dolayısıyla Hacı Bektaş Velî'ye

ait olduğu kabul edilen eser (Altınok, 2010b), Coşan'a göre yapılan muhtelif ilave ve tahriflerle aslı hüviyetinden uzaklaşmıştır (Coşan 1986: XL).

2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Deseni

Nitel araştırma deseninde tasarlanan bu çalışmada veri toplama amacıyla doküman analizi tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içerdiği düşünülen yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman analizi, tek başına da veri toplama aracı olarak kullanılabilen bir veri toplama yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu yöntem her araştırma için kullanılabilir. Foster'a göre bu teknik dokümanlara ulaşma, orijinalliği kontrol etme, dokümanları anlama, verileri analiz etme ve veriyi kullanma şeklinde yapılabilmektedir (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 193).

Bu çalışmada Foster'in belirttiği tüm aşamalar kullanılarak araştırmanın örnekleme oluşturulmuştur. Bu bağlamda öncelikle Hacı Bektaş Velî'nin eserlerine ulaşılmış, bunların orijinalliğinden emin olunmuş, bu dokümanlar incelenmiş ve elde edilen bulgular analiz edilmiştir.

2.2. Verilerin Toplanması

Çalışmadaki veriler Hacı Bektaş Velî'ye ait olduğu kabul edilen *Makâlât (M)*, *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye (MG)* ve *Kitâbu'l-Fevâid (F)* adlı eserlerden elde edilmiştir. Çalışmada bu eserlerin incelenmesinin nedeni; hem yerel hem de evrensel bir değer olan Bektaşiliğin temel prensiplerini ihtiva etmesidir. Bilindiği gibi Bektaşilik Anadolu'da kurulmuş olmakla birlikte düşüncelerinin etki alanı Balkanlar başta olmak üzere dünyanın pek çok yerine yayabilmiş ve bu anlayış çerçevesinde insanlığa bir değerler manzumesi sunabilmiş bir düşünce sistemidir. Bu eserler içerisindeki anlatılara serpiştirilmiş pek çok husus, ders öğretim programlarında yer alan ve doğrudan verilmesi hedeflenen değerler arasında yer almaktadır. Çalışmada, bu düşünceden hareketle Hacı Bektaş Velî'nin eserleri incelenmiş ve programlardaki kök değerlerle örtüşen hususlardan benzer özellikler arz edenler değerlendirme dışı bırakılarak araştırmanın bulgular kısmı oluşturulmuştur.

2.3. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler nitel bir veri analiz yöntemi olan betimsel analiz yaklaşımına göre incelenmiştir. Betimsel analizde, elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Betimsel analizde araştırmaya konu olan veriden yapılan doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilebilmektedir. Bu çalışmada da betimsel analiz sonucunda ulaşılan sonuçlar betimsel bir biçimde sunulmuş ve Hacı Bektaş Velî'nin eserlerinden kök değerlerle ilişkili olduğu düşünül-

len kısımlardan zaman zaman aynen alıntılar yapılarak bulgular kısmı oluşturulmuş, bu bulgularla ilgili herhangi bir frekans ve yüzde hesaplaması yapılmamıştır. Hacı Bektaş Velî'nin incelenen eserlerinde yer alan ve aynı kök değer kategorisinde değerlendirilebilecek benzer ifadelerin hepsi alınmamış, bunlar arasından seçim yapılarak eserin muhtevası hakkında fikir verebilecek miktarına yer verilmiştir.

3. Bulgular

Bu bölümde Hacı Bektaş Velî'nin eserlerinden tespit edilen kök değerlere dair hususlar söz konusu edilecektir:

3.1. Adalet

“Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması; hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme; herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk” (TDK, 2018) anlamlarına gelen adalet, ders öğretim programlarında da yer verilen kök değerlerdendir. Toplumsal huzurun sağlanmasındaki en önemli figürlerden birisi olan bu kavram ve bunun gerekliliği Hacı Bektaş Velî'nin eserlerinde de pek çok kez dile getirilmiştir.

Hacı Bektaş Velî, adaleti devletin temeli olarak görmekte ve muhiplerine bunun gerekliliğini ifade ederken hükümdarın adil olması gerektiğini, adaleti olmayanın hükümdarlık yapamayacağını söylemektedir: “Dört şey olmadan dört şey nasip olmaz. Adalet olmadan padişahlık yapılmaz. Danışma ve inceleme yapılmadan düşmana üstün gelinemez. Alçakgönüllü olmadan kalpler kazanılamaz. Sabır olmadan murada erilmez.” (F. 89.)¹

Hünkâr'a göre adalet sadece kadıların, hükümdarların riayet etmesi gereken bir husus değildir. Âlim de ilminin gereği doğruya doğru, yanlışla yanlış diyebilmelidir. Ne sebeple olursa olsun beyaza kara, karaya beyaz diyen bir kimse âlim olamaz (M. 685).

Davranış ve hükümlerde adil olunması gerektiğini söyleyen Hacı Bektaş Velî, ceza ve mükâfatta denklik yanlısıdır: “Bir kötülüğün cezası ancak ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlarsa ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir.” (M. 561).

Bir kimsenin benliğinden kurtulabilmesinin en önemli şartı daima adaletle hükmetmesi, hiçbir hâl ve şartta doğrudan ayrılması ile mümkündür. Ona göre “Derişin benliğinden, şeytandan kurtulabilmesi ve nefsinin arındırabilmesi için (...) daima hakkı gözetme sarhoşluğunda olmalıdır.” (MG. 5).

Adaletin toplumsal huzurun teminatı olduğunu ifade eden Hünkâr, “Ayrılık gütmek yanlıştır. Topluluğa ait kimseye, haksız ayrılık haramdır. (...) Topluluk, haklı beraberlikle ayakta durur.” (MG. 9) demektedir.

¹ Alıntılarda kullanılan kısaltmalardan F, *Kitâbü'l-Fevâid* [Altınok, Baki Yaşa. (2010b)], M, *Makâlât* [Özkan, Ömer ve Bankır, Malik. (2010)], MG, *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye* [Aytaş, Gıyasettin ve Yılmaz Hacı. (2004)] adlı eserleri; rakamlar ise ilgili alıntının bu eserlerdeki yer numaralarını ifade etmektedir.

Gerçek bir mümin olabilmenin en önemli şartının kimseye haksızlık etmemek, haksız yere kimseyi diline dolamamak olduğunu ifade eden Hacı Bektaş, tam manasıyla iman etmiş, tatmin olmuş bir nefse (nefs-i mutmainne) sahip olabilmek için gerekli on husustan birinin de adalet olduğunu söylemektedir:

“Müminin gerçeği odur ki hiçbir zaman hiçbir yarattığı haksız yere eline ve diline dolamaz.” (MG. 17); “Nefs-i mutmainne'nin on makamı şunlardır: Fakirlik, sabretmek, adil olmak, insafli olmak, ilim, rıza, tahkik, kesin olarak bilmek, ahit ve vefa.” (MG. 38).

3.2. Dostluk

Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programında öğrencilere kazandırılması amaçlanan değerlerden biri de “dostluk”tur. Bütün dünyada giderek azaldığı, içinin boşaltıldığı veya farklılaştığı düşünülen bu kavram, sağlıklı bir toplum hayatının en çok ihtiyaç duyulan unsurlarından biridir.

Hacı Bektaş Velî, dostluğun değerini anlatmak için Hoca Ahmed Yesevî'den naklen “Daima cennette olmak istersen eğer, herkesle dost ol ve kalbinde kimseye kin tutma.” (F. 69) nasihatini iletmektedir:

Kimlerle dostluk kurmak gerektiği hususunda da düşüncelerini açıklayan Hünkâr, hal ehli olan dervişlerle kurulan dostluğun kişiyi bahtiyar kılacağını söylerken (F. 91) dost seçiminde çok dikkat edilmesi gerektiğini salık vermektedir. Herkesle dost olunmaması gerektiğini ifade ederken iblisin ateş gibi yanlış bir dost seçtiğini ve bunun sonucunda da Allah'ın gazabına uğradığını hatırlatmaktadır: “İblis önce ateşe dayandı. Ateşe dostum dedi. Bilindiği gibi Çalap Teâlâ katında zor diye bir şey yoktur. Böylece dostu dosttan ayırmadı ve sonunda iblisi ateşin içine koydu.” (M. 615).

3.3. Dürüstlük

Dürüstlüğün çok önemli bir erdem olduğunu ifade eden Hacı Bektaş Velî, bütün bunları dinî ve tasavvufî bakış açısıyla dile getirmektedir. Ancak bunu genel olarak bütün toplum hayatına yaymak mümkündür. Ona göre bu davranış gösteriş için değil, açıkta veya gizli her yerde samimi bir şekilde yapılmalıdır: “Herkesin gözü önünde yahut saklı bir yerde, dış ve iç dünyanızla Rab ile dosdoğru olun. Bu şeylere dikkat etmeye başladığınızda giderek bu manayı kazanırsınız.” (F. 53).

Müritlerine gerçek manada inanmanın, hayatlarındaki her şeye dikkat etmekle mümkün olabileceğini söyleyen Hacı Bektaş, kazandıkları ve harcadıklarında haram ve helal gözetmeksizin yaşayanları böyle inanmak olmaz diye eleştirir (M. 529).

Hakikatin makamlarını sıralayan Hacı Bektaş, bunlardan birisinin de tüm yaratılmışların kendisinden emin olması yani güvenilir bir kimse olduğunu söylemektedir: “Şimdi azizim, hakikatin ilk makamı toprak olmaktır. İkinci makamı yetmiş iki milleti ayıplamamaktır. Üçüncü makamı elinden gelen iyiliği yapmaktır. Dördüncü

makamı dünyadaki tüm yaratılmışların kendisinden emin olmasıdır.” (M. 551-553); “Derviş sözlerinde, amellerinde ve davranışlarında doğru olmalı.” (MG. 6) dır.

Gönlü, bir şehre benzeten Hünkâr, göğüs kafesini oradaki bir pazara; yürek, bağır, böbrek ve dalağı buradaki dükkânlara; sıdk (doğruluk/sadakat)i ise buradaki metalara benzetir (M. 665-666). Yani ona göre doğruluk her şeyin özüdür.

Söz ve davranışlardaki dürüstlük, sağlayacağı toplumsal faydanın yanında ferdi de mutlu edecektir: “Dört şey bahtiyarlığın sebebidir: Sözlerin doğruluğu, işlerin iyiliği, helal rızık ve kemal kazanmak içi çaba göstermek, hal ehli olan dervişlerle dostluk etmek.” (F. 919).

3.4. Özdenetim

Hacı Bektaş Velî'nin eserlerinde özdenetim kök değeri içerisinde değerlendirilebilecek pek çok husus bulunmaktadır. Netice itibariyle tasavvufi nasihatleri ihtiva eden bu eserlerdeki hususlar, muhatabı olan kimselerin içerisinde bulunduğu toplumdaki ilişkilerini de düzenleyen direktiflerdir. Bunlar, dili boş ve kötü sözlerden korumak (F. 33), helal giymek (F. 35), kibir, haset, cimrilik, düşmanlık, tamah, gıybet, açgözlülük gibi kötü özelliklerden arınmak (M. 509); her şeyden önce kendini bilmek (M. 517); gönlü her zaman temiz tutmak (M. 621); nefisle mücadele etmek, onun aşırılıklarına boyun eğmemek (M. 763); içerisinde dünya sevgisinin yerleşmesine izin vermemektir (MG. 22):

“Her kim kendisini bilirse Tanrı'yı da bilir (M. 517); Öyleyse gerçek er olan kişinin her zaman gönlü şehrinin arı tutması ve asla gafil olmaması gerekir.” (M. 621); “Ey müminler, kıyamet günü vereceğiniz hesabı düşünerek güç yetirebildiğiniz ölçüde nefsinizle mücâhede edin ve onun aşırı arzularını terk etmeye gayret edin.” (M. 763); “Dervişin maneviyat şehrinin bayındır olabilmesi için benliğine saldırması, onu yağmalayıp yıkması, kökünden söküp atması gerekir.” (MG. 3-5).

3.5. Sabır

Sabır, kişinin güçlü bir karakter sahibi olmasında ihtiyaç duyduğu önemli hasletlerden birisidir. Hayat boyunca karşılaşılacak olumsuzluklar karşısındaki mukavemeti artırır. Bu bağlamda Hacı Bektaş Velî'nin eserlerinde sıklıkla dile getirilen hususlardan birisi de sabırdır. Kök değerler içerisinde de yer alan sabır, Hünkâr'a göre tarikat makamının önemli fedakârlıklarındandır. Başa gelen olumsuz olaylar ve başkalarının yaptığı kötülükler karşısında sabır gösterebilmenin önemli bir erdem olduğundan bahseden Hacı Bektaş, kötülüğü hak eden birisine bile aynıyla mukabele etmek yerine sabretmenin en büyük cömertlik olduğunu; sabır olmadan muradın elde edilemeyeceğini; Allah'ın evine sabırla girilebileceğini söylemektedir:

“Öfkeyi yok etmektir. İnsanlar arasında en iyi grup, kötülük yerine iyilik edenlerdir.” (F. 37). “Hiç kimsenin kendisini incitmesinden incinmeyen kişi kurtulmuştur. Karşısındaki incitilmeyi hak etse bile incitmeyen cömerttir, yiğittir.” (F. 75). “Dört

şey olmadan dört şey nasip olmaz. Adalet olmadan padişahlık yapılmaz. Danışma ve inceleme yapılmadan düşmana üstün gelinemez. Alçakgönüllü olmadan kalpler kazanılmaz. Sabır olmadan murada erilemez.” (F. 89). “Hacı Bektaş buyurdu ki Hz. Allah Hz. Musa’ya hitap etti: Ya Musa, benim bir bahçem ve evim var. (...) O evin dört kapısı vardır: Birincisi ilim, ikincisi yumuşak huyluluk, üçüncüsü sabır, dördüncüsü şükür.” (F. 113).

Hacı Bektaş Velî, bu kök değere ilişkin değerlendirilebilecek düşünceleri hemen hemen tüm eserlerinde yeri geldiğince tekrarlamış ve kalbin sabırla korunacağını (M. 565); sabırla doğruya ulaşılacağını (M. 67); öfke gıybet ve maskaralığın sabırla doğruya yöneleceğini (M. 67); sabrın utanma ve kanaatle birlikte hareket ederek gönülde var olan riya ve açgözlülüğü kovup çıkarabileceğini (M. 621); Her şeyin bir vaktinin olduğunu ve bu vakit gelinceye kadar sabırlı olmak gerektiğini (F. 73); Yaratanın yarattığına karşı iradesinin çeşitli olduğunu ve bunların hepsinin Allah’tan geldiğini kabul etmek gerektiğini (MG. 13); Sabrın öfkenin düşmanı olduğunu (MG. 44); her hâl ve şartta Allah’a şükretmek gerektiğini (M. 715); sabrın nefsi-i mutmainenin on makamından biri olduğunu (MG. 38); her şeyin bir vaktinin olduğunu, vaktinden önce liderlik isteyen kişinin, şüphesiz kendi düşkünlüğü ve aşağılanması için çalıştığını (F. 73) ifade etmiştir.

3.6. Saygı

Hacı Bektaş Velî’ni saygı kök değeri ile ilişkilendirilebilecek düşüncelerini iki grup hâlinde değerlendirmek mümkündür. Bunlar genel olarak kişi ve varlıklara büyüklük, kişilik ve sahip oldukları özellikleri sebebiyle gösterilmesi gereken saygı; diğeri ise kendilerinden farklı özellikler taşıyan insanlara karşı gösterilmesi gereken saygıdır. Öğrencilerinin kutsal varlıklar ve toplumdaki insanlarla nasıl bir münasebet içerisinde olmaları gerektiğine dair öğütler veren Hacı Bektaş Velî, “Hak’la sadakat ile halkla insaf ile büyüklerle hürmet ile düşkünlerle şefkat ile düşmanlarla yumuşaklık ile dostlarla vefa ile nefesine kahr ile dervişlerle cömertlik ile âlimlerle alçakgönüllülikle, cahillerle susmak ile güven bulursun.” (F. 95.) demektedir.

Hacı Bektaş Velî’nin saygı gösterilmesini istediği bir başka grup ise ulu kişiler ve âlim kimselerdir. Ona göre kişi, bunlara anne ve babalarına gösterdikleri saygıdan daha fazlasını göstermelidirler (M. 755). “Büyüklenme alçakgönüllülüğün, kıskançlık dinin, cimrilik cömertliğin, öfkelenmek sabretmenin, ayıplamak şefkat göstermenin (...) düşmanıdır.” (MG. 44) ve herkese şefkat gözüyle bakılmalı, hiçbir kimse küçümsememelidir (MG. 65).

Hacı Bektaş Velî, tasavvuftaki merhaleler hakkındaki düşüncelerini belirtirken farklılıklara saygı göstermek prensibinin en güzel örneklerinden birini ortaya koyarak din, dil ve ırk ayrımı yapılmaksızın hiçbir insanın ayıplanmamasını hakikat makamlarından birisi olarak zikretmektedir: “Şimdi azizim, hakikatin ilk makamı toprak olmaktır. İkinci makamı yetmiş iki milleti ayıplamamaktır. Üçüncü makamı elinden gelen iyiliği yapmaktır. Dördüncü makamı dünyadaki tüm yaratılmışların kendisinden emin olmasıdır.” (M. 551-553).

Diğer yandan insanların ülke ve ırk fark etmeksizin aynı cevherden yaratıldıklarını ortaya koyarken ilk insan olan Hz. Âdem'in her bir uzvunun dünyanın farklı bir bölgesinin toprağından yaratıldığını söylemektedir: “Hak sübhanehu ve teâlâ, Âdem'in başını Türkistan toprağından, yüzünü Kabe toprağından, kulaklarını Tûr-ı Sînâ toprağından, gözlerini Beytü'l-harâm toprağından, burnunu Dımişk toprağından, alnını Medine'nin batısının toprağından, ağzını Medine'nin doğusunun toprağından, dudaklarını Berberiye toprağından, dilini Buhara toprağından, sakalını cennet toprağından, boynunu Çin ülkesinin toprağından, kollarını Yemen toprağından, parmaklarını Hitay toprağından, göğsünü Hûristan toprağından, karnını Irak toprağından, sırtını Beytü'l-makdis toprağından, cinsel uzvunu Hindistan toprağından, hayalarını İstanbul toprağından, uyluklarını Hamedan toprağından, dizlerini Kırım toprağından, inciklerini Antalus toprağından, topuklarını Rûm toprağından, sağ elini Yemen toprağından, sol elini Mısır toprağından, tırnaklarını Fars toprağından ve ayaklarını Fren-gistan toprağından yarattı.” (M. 702-703).

3.7. Sevgi

Hacı Bektaş Velî'nin üzerinde durduğu kök değerlerden bir diğeri de sevgidir. Bu değeri birkaç mefhum üzerinde değerlendiren Hünkâr, bunun Hz. Peygamber'e ve Allah'ın yarattığı tüm canlılara karşı hissedilmesi gereken bir duygu olduğunu ifade eder (F. 35), M. 557-558), MG. 3). Hünkâr'a göre muhabbet ve birbirini sevmek can hazinesinin insan vücudunda başta bulunan zenginliklerindedir (M. 637). Kişi “İlahi düşüncelere dalmalı, sevgi meyvelerini dermeli. Ruhunu birlik içinde tutmalı” (MG. 3), iyilik elbisesi giymeli mahremi sırlarıyla sevebilmek ve sevgi şarabı içebilmek için sevgi sarayına girmeli (MG. 5)dir.

3.8. Sorumluluk

Hacı Bektaş Velî'nin sorumluluk kök değeri içerisinde değerlendirilebilecek nahiyeatleri de vardır. Bunların büyük bir kısmı dinî ve tasavvufî mahiyettedir. Mesela şeriatın makamları sıralanırken üçüncü makamdaki bazı dinî ve millî sorumluluklardan bahsedilirken ihtiyaç durumunda düşmanla savaşmayı da bu grup içerisinde değerlendirmiştir: “Üçüncü makam namaz kılmak, zekât vermek ve oruç tutmaktır. Gücü yeten için hacca gitmektir. Ayrıca gaza etmek ve seferberlik hâli olunca da bundan kaçmayıp düşmana karşı durmaktır.” (M. 533.)

Bunların dışında cehaletten kaçınıp ilim sahibi olmak (MG. 30), yemede içmede israfa kaçmamak (MG. 15) da Hünkâr'ın öğrencilerine salık verdiği kişisel sorumluluklarla ilgili hususlardandır: “Her konuyu ilimle incelemek, takip etmek, istemek ve gözlemek gerekir. Böylelikle arştan yerin dibine kadar her ne varsa tamamını insanın kendinde bulması gerekir.” (M. 635).

3.9. Vatanseverlik

Hacı Bektaş Velî'nin eserlerinde vatanseverlik kök değeri içerisinde değerlendirilebilecek görüşleri de vardır. Hünkâr, kimi zaman Hz. Peygamber'in bir hadisini

aktararak, kimi zaman da kendi düşüncelerini ifade ederek bu değerın önemine temas etmektedir: “Vatan ve milletininiz için cihat ediniz.” (M. 533.); “Üçüncü makam namaz kılmak, zekât vermek ve oruç tutmaktır. Gücü yeten için hacca gitmektir. Ayrıca gaza etmek ve seferberlik hali olunca da bundan kaçmayıp düşmana karşı durmaktır.” (M. 533).

Mensup olduğu milleti sevmek, köklerine sahip çıkmak da Hünkâr’ın dile getirdiği düşüncelerdendir. Şehitlik mertebesinin peygamberlikten yüksek olduğunu birtakım delillerle ortaya koyan Hacı Bektaş, köksüz ağacın yemişinin olmadığını, ağacın bile bir köke ihtiyaç duyduğunu, ağacı ayakta tutanın kökü olduğunu söyleyerek dolaylı olarak kişi için milletinin geçmişini, köklerini bilmenin önemini dile getirmiştir (M. 727): “Şehitlerin mertebesi peygamberlerin mertebesinden beş meretebe daha fazladır. Şehitlerin yüceliğine birinci delil şudur: Peygamber ahirete göçtüklerinde yıkanrlar fakat şehitler yıkanmadan defnedilirler. İkinci delil ise peygamberlerin kıyafetlerini çıkarıp defnederler ancak şehitler, kıyafetleriyle gömülürler.” (M. 759).

3.10. Yardımseverlik

Toplumsal huzurun sağlanmasını kolaylaştıran fertlerin birbirlerine karşı muhabbetlerini artıran değerlerden birisi de yardımseverliktir. İhtiyaç sahibi olanlara, onları incitmeden yapılacak yardımlar, insanlar arasındaki dostluk ve kardeşliği pekiştirecek hususlardandır. Hacı Bektaş Velî’nin eserlerinde yardımseverlik kök değeri içerisinde değerlendirilebilecek ifadeler de bulunmaktadır. Ona göre şeriat makamının sekizincisi Allah’ın yarattıklarına sevgi ve merhamet göstermek (M. 535; MG. 50), hakikatin üçüncü makamı elinden gelen iyiliği yapmaktır (M. 551-553). Öldükten sonra kişiyle beraber gelecek olanlar hayattayken yaptığı iyiliklerdir (M. 515). “İnsanlar beş çeşittir. Kerimler, cömertler, cimriler, kötüler ve reziller. Kerim, yemeyip yedirendir; cömert, hem yiyip hem de yedirendir; cimri kendisi yiyip başkalarına vermeyendir; kötü, yemeyen ve yedirmeyendir; rezil, yemeyip başkasına yedirmediği gibi iyilik edilmesine de engel olandır.” (MG. 30-31).

Hünkâr’ın anlayışına göre “Emir vermenin anlamı yol göstermek, yardımın anlamı güç vermek, desteğın anlamı ise bağışlamaktır.” (MG. 48). Bu erdemi kazanabilmek için çok büyük şeyler yapmaya hacet yoktur. Ona göre, “yoldaki taşları temizlemek hacıların şeytan taşlaması gibidir.” (M. 673). “Kişinin ölümünden sora arkasından gelecek olan amelleriyle birlikte yapmış olduğu iyilikler olacaktır.” (M. 515). “Nefs-i mühlhimenin on makamından üçü, cömertlik, ihsan ve iyiliktir.” (MG. 37).

4. Sonuç ve Öneriler

Türk kültür ve edebiyatının klasik metinlerinde ifadesini bulan değerler manzumesi, muhatabı olan Türk insanı için ret ve inkâr edilemeyecek hususiyetler taşımaktadır. Bu özellikleri dolayısıyla bu tip metinlerdeki değerlerin Türk insanına kazandırılması daha mümkün olacaktır.

Hacı Bektaş Velî'nin eserlerinin, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ortaöğretim çağındaki öğrencilere kazandırılması hedefiyle ders öğretim programlarında yer verilen kök değerler açısından değerlendirildiği bu çalışmada, değer öğretimine katkı sağlayabilecek pek çok husus tespit edilmiştir. Genç nesillere değerlerin aktarılması ve kazandırılmasında iyi örnek oluşturabilecek yabancı materyallerden yararlanıldığı gibi Hacı Bektaş Velî, Yunus Emre ve Mevlana gibi Türk dil ve kültür tarihinin önemli isimlerinin eserleri ile Dede Korkut Hikâyeleri, Oğuznâme, Garibnâme vs. nasihat edebiyatımız içerisinde değerlendirilen Türkçenin tarihî metinlerinden de istifade edilmesi önemli bir zarurettir.

Asıl yazılış gayeleri, mensuplarına iyi ve doğru yolu göstermek, onların iyi bir insan ve iyi bir Müslüman olabilmeleri için rehberlik etmek olan bu ve benzeri eserler, bu türden mesajlar açısından büyük bir zenginlik taşımaktadır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de sağlıklı bir birey ve toplum inşası için bu eserlerde ifadesini bulan düşüncelerden istifade edilmelidir.

Bu metinlerin yaş gruplarına uygun olarak günümüz Türkçesiyle ve edebî bir üslupla yeniden kaleme alınması; ders kitaplarında bazı bölümlerine yer verilmesi; bu eserlerin hikâye ve roman gibi edebî metinler ile televizyon, sinema, çizgi film ve bilgisayar oyunu gibi çağdaş materyaller vasıtasıyla geniş kitlelere duyurulması, değer erozyonunun yaşandığı günümüzde insanlık için etkin bir değer öğretimi aracı olabileceği gibi Türk dil ve edebiyatı öğretimine de önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Akbaş, Oktay. (2004). “Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- . (2005). “Değer Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar”. *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6-7. Sınıflar)*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Altınok, Baki Yaşa. (2010a). “Fatiha Suresi Tefsiri”. *Hacı Bektaş Velî Külliyyatı*. Edt. G. Aytaş. Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Yay.169-201.
- . (2010b). “Fevâid”. *Hacı Bektaş Velî Külliyyatı*. Edt. G. Aytaş. Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Yay.19-167.
- Aydın, Mustafa. (2011). “Değerler, İşlevleri ve Ahlak”. *Eğitime Bakış*. 19, 39-45.
- Aytaş, Gıyasettin ve Yılmaz Hacı. (2004). *Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye*. Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Merkezi Yay.
- Bybee, Rodger W. ve Sund Robert. B. (1990). *Piaget for Educators*. Illinois: Waveland Press.

- Coşan, Esad. (1986). *Makâlât*. Ankara: Seha Neşriyat.
- Çelikkaya, Hasan. (1996). *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Yay.
- Çetin, Turhan. (2015). “Kültürel Coğrafya Perspektifinden Hacı Bektaş Velî'nin Felsefesi ve Eserleri”. *Türk Kültüründe Coğrafya-I* Ed.: A. Meydan ve T. Çetin. Ankara: Pegem Akademi Yayınları. 55-82.
- Çoban, Mustafa. (2016). “Değerler Eğitiminin Referansları Bağlamında Hacı Bektaş Velî'nin Makâlâtı”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13/1: 1-22.
- Duran, Hamiye. (2010). “Besmele Tefsiri”. *Hacı Bektaş Velî Külliyyatı*. Edt. G. Aytaş. Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Yay. 203-327.
- . (2014). “Hacı Bektaş Velî”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://www.turke-debiyatiiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5684> [Erişim Tarihi: 15.11.2018]
- Eflâkî Şemseddin Ahmed. (1959). *Menâkıbu'l-Ârifin* Çev. Tahsin Yazıcı. Ankara: TTK Yay.
- Erünsal, İsmail E. ve Ocak, A. Yaşar. (1984). *Menâkıbu'l-Kudsîyye fî Menâsibi'l-Ün-sîyye*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- “Genelge 53” (2010). *MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Değerler Eğitimi Genelgesi*.
- Güngör, Erol. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güven, A. Zeki. (2014). “Türk Efsanelerinin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11 (26): 225-246.
- Güzel, Abdurrahman. (2002). *Hacı Bektaş Velî ve Makâlât*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kapkın, Betül, Çalışkan Zekeriya, Sağlam Mehmet. (2018). “Türkiye’de 1999-2017 Yılları Arasında Değerler Eğitimi Alanında Yapılmış Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 16, (35): 185-209.
- Kılcan, Bahadır. (2013). “Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi”. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- . (2016a). “Öğretmen Adaylarının, Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Görüşleri İle Değerler Eğitimine İlişkin Algılarında Değerler Eğitimi Dersinin Rolü”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9 (45): 605-618.

- . (2016b). “Ignác Kúnos’un Kırk Dört Türk Peri Masalı Adlı Eserinin Değerler Açısından İncelenmesi”. *Turkish Journal of Education*. 5 (3): 82-94.
- Kurtoğlu, Fatma Süreyya. (2017). “Âşık Veysel’in Şiirlerini Değerler Eğitimi Açısından Okumak”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*. 83: 101-123.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1996). “Hacı Bektaş-ı Velî”. *İslam Ansiklopedisi*, 14. Cilt, İstanbul TDV Yay. 455-458.
- Özensel, Ertan. (2003). “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(3): 217-239.
- Özkan, Ömer ve Bankır, Malik. (2010). “Makâlât”. *Hacı Bektaş Velî Külliyyatı*. Edt. G. Aytaş. Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Yay. 473-775.
- Tahiroğlu, Mustafa ve Çetin, Turhan. (2015). “Değerler Eğitiminde Kullanılan Yöntemler”. *Değerler Eğitimi*. Ed. M. Gündüz. Ankara: Maya Akademi Yayınları. 19-48.
- TDEDÖP (2018). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yay.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yay.
- TDK(2018). *Güncel Türkçe Sözlük*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1 [Erişim Tarihi: 23.11.2018]
- Tural, Sadık. (1992). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Ecdâd Yay.
- Veugelers, Wiel. (2000). “Different Ways of Teaching Values”. *Educational Review*. 25: 37-46.
- Yaman, Ertuğrul. (2014). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Yazıcı, Kubilay. (2006). “Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 19: 499-522.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. (2006). “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”. Ankara: Seçkin Yay.